

ВИСЛОВЛЕННЯ УЗАГАЛЬНЕНОГО ЗМІСТУ ЯК НЕПРЯМІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ

Юрчишин Т. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнський національний університет
вул. Львівська, 11, Тернопіль, Україна
orcid.org/0000-0003-3299-0486
tetianayurchyshyn@gmail.com*

Стецько І. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнський національний університет
вул. Львівська, 11, Тернопіль, Україна
orcid.org/0000-0001-5093-9516
irenas7217@gmail.com*

Ключові слова: ілокутивний намір, репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви.

У статті представлено прагмалінгвістичний аналіз висловлень узагальненого змісту. Дослідження функціонування речень узагальненого змісту в мовленні та висновки стосовно комунікативної спрямованості узагальнення окреслюють міркування щодо поліфункціональності узагальнених висловлень та варіативності їх прагмалінгвістичного статусу. Формуючи мовленнєвий акт, мовець вдається до висловлень узагальненого змісту, щоб з їхньою допомогою максимально реалізувати свій комунікативний намір, виконати комунікативне завдання. Висловлення узагальненого змісту виявляють тенденцію до функціонування як непрямих мовленнєвих актів. Водночас вони реалізують ті ж ілокутивні наміри, що й базові акти у структурі складних. Інакше кажучи, речення узагальненого змісту оформлюють класи непрямих репрезентативних, директивних, експресивних та комісивних мовленнєвих актів. Використання висловлень узагальненого змісту як засобів непрямой комунікації детермінується специфікою прагматичної ситуації, що може конкретизуватись як попередні комунікативні невдачі адресанта, специфіка співрозмовників, бажання пом'якшити комунікативний намір, небажання нести відповідальність за свої вчинки, виконання непорядного комунікативного завдання, приховування комунікативного наміру.

Продукуються висновки про те, що непряме вживання висловлень узагальненого змісту в ролі репрезентативів забезпечує певні комунікативні ефекти. Для репрезентативів це: а) ефект самозаспокоєння; б) увиразнення мовленнєвого портрету мовця; в) приглушення агентивності; г) послаблення емоційної напруги співрозмовника, г) вияв доброзичливості та прихильності до співрозмовника. Для директивів: а) ввічливість; б) мінімізація втручання у приватну сферу співрозмовника; в) імперсоналізація; г) маскування непорядного комунікативного завдання. Для експресивів: а) неупереджене ставлення до співрозмовника; б) гумористичний ефект; в) прагматичний ефект провокативності. Непряме використання висловлень узагальненого змісту як комісивів, позначене ефектом переконливості.

STATEMENTS OF GENERALIZED CONTENT AS INDIRECT SPEECH ACTS

Yurchyshyn T. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
and Communication and Information Technologies
West Ukrainian National University
Lvivska str., 11, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3299-0486
tetianayurchyshyn@gmail.com*

Stetsko I. I.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
and Communication and Information Technologies
West Ukrainian National University
Lvivska str., 11, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5093-9516
irenas7217@gmail.com*

Key words: *illocutionary intention, representatives, directives, promises, expressives.*

The article presents a pragmalinguistic analysis of statements of generalized content. Studies of the functioning of generalized content sentences in speech and conclusions about the communicative approach of generalization outline ideas about the multifunctionality of generalized statements and the variability of their pragmalinguistic status. Forming a speech act, the speaker uses statements of generalized content, in order to accomplish his communicative intention to perform an important communicative task.

Expressions of generalized content show a tendency to function as indirect speech acts. At the same time, they implement the same illocutionary intentions as the basic acts in the structure of complex ones. In other words, sentences of generalized content are formed by classes of indirect representative, directive and expressive speech acts. The use of statements of generalized content as a means of indirect communication is determined by the peculiarities of the pragmatic situation, which can be specified as previous communicative failures of the addressee, specifics of interlocutors, desire to mitigate communicative intentions, unwillingness to take responsibility for their actions.

It is concluded that the indirect use of statements of generalized content in the role of representatives provides certain communicative effects. For representatives it is: a) the effect of complacency; b) expression of the speech portrait of the speaker; c) suppression of influence on the interlocutor; d) lowering the emotional tension of the interlocutor, e) showing kindness and affection to the interlocutor. For directives: a) politeness; b) minimization of interference in the private sphere of the interlocutor; c) impersonalization; d) concealing a false communicative task. For expressives: a) impartial attitude to the interlocutor; b) humorous effect; c) the pragmatic effect of provocation. Indirect use of statements of generalized content as promises is marked by the effect of persuasiveness.

У контексті сучасної лінгвістичної парадигми актуалізується звернення до прагмалінгвістичного аналізу висловлень узагальненого змісту, який дозволяє глибше пізнати їхню комунікативну сутність. Класичні ідеї прагматичного підходу були висловлені в 60–70-і рр. XX ст. у працях британських філософів-аналітиків і логіків Джона Остіна, Джона Серля, Чарльза Філмора, Пола-Герберта Грайса, Петера Стросона, Джорджа Лакоффа. Серія робіт мовознавців присвячена дослідженню речень узагальненого змісту саме з пареміологічного погляду (В. Бондаренко, О. Дуденко, Г. Садова) [1; 2; 3]. Речення узагальненого змісту як паремії досліджують також у контексті мовленнєвої діяльності (Г. Сидоркова, О. Мерзлікіна) [4; 5]. До аналізованих конструкцій часто застосовується фразеологічний підхід, орієнтований на виявлення, систематизацію й теоретичне осмислення їх як стійких, відтворюваних одиниць. У колі дослідницьких зацікавлень перебуває функціонування речень узагальненого змісту на фразеологічному рівні як афористичного мовного масиву (В. Калашник, Н. Шарманова) [6; 7].

Однак немає спеціальних досліджень і монографічних праць, які реалізували б багатокomпонентний аналіз висловлень узагальненого змісту в контексті проблем, суттєвих для сучасної лінгвістики, зокрема з позицій комунікативного синтаксису.

Мета статті – визначити комунікативно-прагматичні ознаки висловлень узагальненого змісту як непрямих мовленнєвих актів.

Для досягнення цієї мети передбачається розв'язати такі **завдання**: здійснити прагмалінгвістичний аналіз висловлень узагальненого змісту, які узгоджуються з мовленнєвими актами; визначити базові акти, які корелюють з узагальненням у структурі складного мовленнєвого акту; з'ясувати функції висловлень узагальненого змісту у структурі непрямих мовленнєвих актів.

Предмет дослідження становлять узагальнені висловлення як самостійні непрямі мовленнєві акти.

Функціонування узагальнень у складі комплексних мовленнєвих актів, де вони перебирають на себе ілокутивну силу базового акту, зумовлює тенденцію до виокремлення узагальнених висловлень як самостійних непрямих мовленнєвих актів, актуальний зміст яких інтерпретується адресатом на основі імплікатур дискурсу. Механізм непрямого мовленнєвого акту виявляється в тому, що структура одного ілокутивного акту вживається у функції іншого. Специфіка непрямого мовленнєвого акту, вираженого висловленням узагальненого змісту, простежується в порівнянні зі складним мовленнєвим актом, у структурі якого функціонує узагальнення. У таких складних

мовленнєвих актах актуальна інформація реалізується базовим актом, а висловлення узагальненого змісту доповнює й увиразнює її, наприклад:

– *А хіба я винен, що колись був інший час? Не такий, як от тепер настав для нашої піонервожатої – Неїжхліб Валентини <...>.*

– *Але ж і їй довелося натерпітися в окупацію. Кожному – своє, – обізвалася Олена Левківна (Є. Гуцало). Висловлення узагальненого змісту корелює з репрезентативом-виправданням *Але ж і їй довелося натерпітися в окупацію*, який передає актуальну інформацію. Водночас узагальнення перебирає на себе ілокутивну силу виправдання.*

Однак узагальнення може функціонувати й самостійно. У ситуаціях, де узагальнення функціонує як самостійне висловлення, актуальний зміст інтерпретується адресатом на основі імплікатур дискурсу. Отже, висловлення узагальненого змісту можна розглядати як непрямі мовленнєві акти. Порівняй:

– *А таки ви знайшли собі мету, викресали в душі енергію, – перебила вона йому спокійно, але рішуче.*

– *Кожному своє* (І. Франко).

Висловлення узагальненого змісту функціонує як самостійний мовленнєвий акт, що реалізує ілокутивну силу репрезентатива-виправдання. Мовець уживає непряме виправдання з метою нейтралізації або зменшення ризику «втрати обличчя» у ситуації спілкування з дорогою йому жінкою, якій він раніше дуже симпатизував.

Сентенції використовуються у значенні всіх мовленнєвих актів (репрезентативи, директиви, експресиви, комісиви) та їх різновидів, ефективно реалізують їхню ілокутивну силу. У зв'язку із цим постає питання про ситуації, що детермінують непряме вживання висловлень узагальненого змісту.

Узагальнені висловлення часто функціонують як непрямі репрезентативи. Вони здатні реалізувати функціональне навантаження всіх класів репрезентативів: констативів, міркувань, аргументацій, виправдань, згоди, відмови, заперечення, дозволу.

Зокрема, самостійне функціонування висловлень узагальненого змісту як констативів сприяє утвердженню думки мовця щодо поведінки чи емоційного стану окремих осіб на основі власних спостережень, наприклад:

– *Хто вам сказав про мою закоханість, тето?*

– *З кожного слова видно. Гадаєш, що ми, старі, не розуміємо того? Смішна ти! Любові, рівно як і ненависті, не скриєш. Правдивої любові, гадаю* (Б. Лепкий).

Представники старшого покоління, дядько та тітка, ставлять співрозмовницю перед фактом, що вони знають про її кохання, та вказують на джерело такої інформації: *З кожного слова видно*. Водночас вони відчують деяку незручність за таке

«викриття», за втручання у приватну сферу життя племінниці, для пом'якшення комунікативного наміру констатують стан закоханості непрямим чином: *Любові, рівно як і ненависті, не скриєш.*

Типовими є вживання висловлень узагальненого змісту в ролі **непрямих аргументів**. Аргументація за допомогою сентенцій є особливо переконливою і здебільшого вживається в тих мовленнєвих ситуаціях, у яких простежується недостатньо переконливе констатування певного стану справ або ж виникає необхідність пояснити та мотивувати висловлену погрозу, акцентувати свою прихильність до мовця під час виголошення обіцянки, наприклад:

– *Чи можу я, представник правлячої партії, санкціонувати порушення закону?! Й чому це я, голубе, повинен тобі пояснювати?*

– *Легше жити, коли знаєш, для чого живеш. Легше й помирати, коли знаєш, за що.*

– *Я і сам не все знаю, товаришу Копитенко (В. Мінняйло).*

Копитенко хоче влучно й переконливо пояснити співрозмовнику, чому він потребує відповіді на актуальне питання (навіщо партія видає недоцільні накази про передчасний збір зерна). Він використовує висловлення узагальненого змісту як непрямий аргумент, що допомагає йому бути більш переконливим у своїй мотивації.

Узагальнені висловлення у функції непрямого акту **заперечення** допомагають мовцеві тактовно та ввічливо переконати співрозмовника в неправильності його тверджень, водночас заперечуючи його репліки, наприклад:

– *Діти в неї такі ж, як і у інших.*

– *Одне й те саме зарядили – діти й діти! – аж прикрикнула головиха на Олену Левківну. В усіх діти! Якщо я покрию злочин Варки, що мені скажуть солдатські вдови?*

– *Вдова вдову розуміє.*

– *Тільки не я (Є. Гуцало).*

Мовець не погоджується з позицією адресата щодо необхідності покарання Варки. За допомогою висловлення узагальненого змісту *Вдова вдову розуміє* вона влучно заперечує виправдання співрозмовниці, що тій незручно буде дивитися у вічі солдатським удовам. Водночас впливає імплікатура на зразок: *Я абсолютно не погоджуюся з вами. Всім відомо, що люди, які пережили однакове горе, завжди розуміють одне одного. Так і в нашому разі: злочин Варки ніхто не буде засуджувати.* Тим самим мовець у пом'якшувальній формі намагається продемонструвати свою незгоду та мотивувати її.

Висловлення узагальненого змісту функціонують також як непрямі мовленнєві акти **дозволу**. Це сприяє тому, що такий дозвіл не тільки несе в собі необхідну інформацію, але й виявляє виразне

емоційне ставлення адресанта до співрозмовника, наприклад:

– *Пізньо <...> То, може, в хату покличеш, поговоримо так, щоб люди не бачили? І не розпускали пліток <...>*

– *Завтра ж на роботу. Чи, може, ви дозволите мені спізнитися?*

– *Робота – не вовк, до лісу не втече.*

– *Але дівчата зранку чекатимуть.*

– *Про те не турбуйся, я їм знайду роботу (Ф. Кравченко).*

Лаконічна та завуальована форма дозволу допомагає мовцеві завоювати прихильність слухача. Водночас сентенція виконує функцію обґрунтування дозволу, засвідчує справедливість та доречність його надання.

Висловлення узагальненого змісту функціонують у значенні непрямих **директивів**, сприяють реалізації важливого для директивів принципу ввічливості. Спонування містить потенційну загрозу негативного посягання на внутрішню свободу, волевиявлення адресата, тому директив, виражений висловленням узагальненого змісту, спрямований на мінімізацію такого втручання, яке виглядає як загальне правило, типова закономірність. Простежується функціонування узагальнених висловлень як непрямих мовленнєвих актів, що реалізують ілокутивну силу всіх різновидів директивів (вимоги, прохання, пропозиції, заклик, застереження, поради).

Зокрема, уживання узагальнених висловлень як непрямих мовленнєвих актів у функції **вимоги** демонструє приклад:

– *Ганно, час не стоїть на місці.*

– *Уже йду.*

– *Ти знайшла полотно для перев'язки? (М. Вакалюк-Дорошенко).*

Мовець вимагає від слухача негайно взятися до справи, не зволікати. Він використовує висловлення узагальненого змісту *Час не стоїть на місці*, апелює до фонових знань слухача. У свідомості слухача формується імплікатура: *Берися за роботу, не можна втрачати жодної хвилини. Усім відомо, що час не стоїть на місці. Отже, і тобі не треба зволікати, треба цінувати кожну хвилину.* Узагальнене висловлення самостійно реалізує намір мовця як вимогу та водночас вносить ефект пом'якшення його комунікативного наміру. Необхідність пом'якшення комунікативного наміру зумовлена специфікою мовленнєвої ситуації: мовець, зважаючи на вразливість і емоційність молоді співрозмовниці, прагне висловити спонування у ввічливому й лагідному тоні.

Висловлення узагальненого змісту функціонують у ролі непрямого мовленнєвого акту **пропозиції** переважно в ситуації попередньої комунікативної невдачі. З їхньою допомогою мовець повертає

увагу слухача до типових можливостей, які співрозмовник міг і не помітити. Водночас висловлення узагальненого змісту часто маркують щирість та посилюють вплив пропозиції, наприклад:

Ничипір простяг руку до фляги і сьорбнув з неї спирту і подав товаришу.

– *Не поспішай, – зауважив його компаньйон.*

– *Од горілочки люди веселішають* (Ю. Яновський).

Спочатку мовець висловлює пропозицію слухачеві в невербальній формі. Зазнавши комунікативної невдачі, він висловлює речення *Од горілочки люди веселішають*. Вона відома слухачеві й формує імплікатуру: *Прийми мою пропозицію, витий трішки. усі знають, що від горілки люди веселішають. Значить, і в тебе настрій теж поліпшиться*. Висловлення узагальненого змісту акцентує щирість та доброзичливе ставлення мовця до співрозмовника, а тому має потужну ілюктивну силу.

Використання висловлень узагальненого змісту у функції **непрямої поради** детерміноване бажанням мовця досягнути специфічного комунікативного ефекту, сформувані бажані стратегії й тактики комунікації. Зокрема, мовець вдається до висловлень узагальненого змісту для залагодження якоїсь конфліктної ситуації. водночас, виголошуючи пораду, адресант за допомогою речення реалізує прийом глобалізації, що надає пораді більшої переконливості, наприклад:

На це Катерина нічого не відповіла. Замість неї відгукнулася Слава.

– *Але я не розумію, з якої рації доктор, якого хіба маю право вважати членом нашої родини, має поїдати сардинки та айдамські сирки, якщо ми обмежуємось лише картоплею з огірками?*

Зоня засміялася й промовила:

– *Мовчи, язичку, й будеш їсти кашку* (І. Вільде).

Одна із сестер протестує проти несправедливості в родині, а саме нерівноцінного харчування й надання привілеїв майбутньому зятеві. Щоб ефективно залагодити конфліктну ситуацію, Зоня вдається до прислів'я й у такий непрямий спосіб радить не втручатися та змиритися з реальним станом речей. Водночас висловлення узагальненого змісту допомагає їй реалізувати тактику «близького спілкування», висловити пораду дещо відсторонено, ненав'язливо.

Уживання узагальнених висловлень у функції **непрямого застереження** зумовлене здебільшого особистісними якостями співрозмовників та попередніми комунікативними невдачами мовця. У зв'язку з тим, що висловлення узагальненого змісту безпосередньо не відображають реальної ситуації, у функції непрямого застереження вони стають етикетно слухними, значно пом'якшують волевиявлення мовця, наприклад:

– *Чи ви собі гадаєте, що ви з заліза? Пане Шагай, до часу збанок воду носить. А як ухо увірветься, то що тоді?* (Б. Лепкий).

Доброзичливий отець застерігає молодого вчителя не затрачати надто багато зусиль, не виснажувати себе роботою. Використання висловлення узагальненого змісту *До часу збанок воду носить* як непрямого застереження створює ефект неупередженості, оскільки речення містить перевірену поколіннями істину. Крім того, за допомогою висловлення узагальненого змісту мовець пом'якшує свій комунікативний намір, а також реалізує мовну стратегію ввічливості шляхом виявлення доброзичливої уваги до співрозмовника.

Висловлення узагальненого змісту самостійно реалізують ілюктивну силу **експресивів**. Їх непряме вживання у функції експресивів дозволяє мовцеві реалізувати прийоми глобалізації та пейоративного відчуження, які посилюють перлюктивний ефект та засвідчують неупередженість мовця до слухача.

Часто речення функціонують як непрямі експресиви-**осуди** з метою виявлення неупередженого ставлення до співрозмовника, адже народна мудрість «говорить сама за себе». Водночас застосуванням висловлень узагальненого змісту мовець намагається пом'якшити комунікативний намір й уникнути відповідальності за виголошені репліки, наприклад:

Коломийчиха: *Не пуцу я своєї дитини, не дам!*

Домаха: *Це вже моя воля!*

Степан (до тещі): *Людам не розлучити того, що злучено Богом!* (М. Старицький).

Мовець засуджує поведінку тещі, яка забороняє доньці жити з ним – законним чоловіком. Апелюючи до речення, він пом'якшує осуд, надає йому відтінку абстрагованості та всезагальності. Водночас у такий спосіб мовець підкреслює необхідність і слухність свого протистояння.

З огляду на емоційно-експресивний потенціал, висловлення узагальненого змісту функціонують як непрямі мовленнєві акти-**втішання**. Їх уживання детерміноване емоційним дискомфортом, який відчуває мовець чи слухач, а також попередніми комунікативними невдачами або виконанням непорядного комунікативного завдання, наприклад:

Семенюк не шукав Параски. Так само, як оце й Параска, гнівалась і плакала після першої ночі висока Галя. А нині сердиться на Семенюка, коли він довго не кличе її до себе в хату. «Перемелеться – мука буде», – втішив себе відомим прислів'ям. Був переконаний, що Параска Савчук стане Параскою Семенчук (Ф. Кравченко).

Мовець, головний садівник, у внутрішньому діалозі намагається заспокоїти себе та переконати

в тому, що відносини з Параскою, з якою він учинив непорядно, через деякий час владнаються. Усвідомлюючи відхилення власного вчинку від моральної норми, він вдається до самовтішання в непрямій формі. Висловлення узагальненого змісту допомагає мовцеві завуальовано, без докорів сумління досягти комунікативного наміру.

Частими є використання висловлень узагальненого змісту у функції непрямой **погрози**. Особливо ефективні сентенції в тих мовленнєвих ситуаціях, де мовець опиняється у критичній ситуації та відчуває емоційну напругу. Він прагне увиразнити комунікативний намір, продемонструвати категоричність та справедливість погрози (водночас спрацьовує так званий «чинник чужого слова» і довіри до народної мудрості), наприклад:

Посол світлішого почував себе дуже погано. Він не гадав, що батуриці так сильно роззвірилися на москалів, й ще гірше вжахнувся, побачивши кругом грізні, ненависні обличчя.

– Чого прийшов, кажи, чого прийшов? – гукали на нього козаки. – Не знаєш, де кого не просять, на киях виносять?

– Не треба так. Я спасіння городові вашому приношу, – відповів посол, насилу добиваючися до слова.

– Спасай себе. Нам твого спасіння не треба. Загибель ви нам готуєте, спасителі московські! (Б. Лепкий).

Непрямий мовленнєвий акт погрози реалізується на тлі обурення. Козаки-батуриці демонструють вороже ставлення до щойно прибулого посла від московського царя. Вони виголошують йому погрозу в непрямій формі, за допомогою прислів'я. Висловлення узагальненого змісту робить погрозу рельєфнішою та водночас виправданою в даній ситуації, оскільки мовці опираються на стереотипи суспільної свідомості.

Отже, висловлення узагальненого змісту, коли вживаються самостійно, здатні реалізувати ті ж ілокутивні наміри, що й базові акти у структурі складних мовленнєвих актів. Їх уживання в непрямому значенні зумовлюють відповідні мовленнєві ситуації, на тлі яких висловлення узагальненого змісту сприймаються як ефективні й доцільні. Причини використання узагальнених висловлень загалом є універсальними. Вони комунікативно ефективні за таких умов: 1) якщо мовець намагається вирішити непорядне комунікативне завдання; 2) якщо мовець прагне пом'якшити комунікативний намір; 3) якщо адресант не хоче нести відповідальності за свої дії; 4) у разі попередніх комунікативних невдач мовця; 5) у зв'язку зі специфікою мовця та слухача (нерішучість, надмірна тактовність мовця та вразливість слухача); 6) якщо мовець хоче приховати свій комунікативний намір, пред-

ставити його завуальовано. Значний вплив на непряме функціонування висловлень узагальненого змісту має також актомовленнєва синтагматика: непряме вживання сентенцій зумовлюється супровідними мовленнєвими актами, які потребують доповнення й увиразнення.

Комунікативно-прагматичний підхід до аналізу висловлень узагальненого змісту відкриває для дослідження перспективи на предмет виявлення закономірностей функціонування цих конструкцій у різних мовленнєвих жанрах та типах дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В. О варьировании пословиц со структурой односоставных предложений. *Русский язык в школе*. 1988. № 6. С. 73–77.
2. Дуденко О. Номінативна та комунікативна природа українських паремій : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2002. 17 с.
3. Садова Г. Семантико-синтаксична організація компаративних паремій : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 2006. 16 с.
4. Сидоркова Г. Прагматика паремій: пословицы и поговорки как речевые действия : автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.01. Краснодар, 1999. 53 с.
5. Мерзлікіна О. Комунікативно-прагматичний аспект функціонування прислів'їв у художніх текстах (на матеріалі творів М. Сервантеса) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2001. 14 с.
6. Калашник В. Структурно-функціональні різновиди афоризмів. *Культура слова*. Київ, 1989. Вип. 36. С. 94–97.
7. Шарманова Н. Категорія адресантності в комунікативній природі афоризмів. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2006. № 745. Вип. 49. С. 58–61.

REFERENCES

1. Bondarenko V.H. (1988) About the variation of proverbs with the structure of one-part sentences [O varirovanii poslovits so strukturoy odnosostavnykh predlozheniy]. *Russkiy yazyk v shkole*, Vol. 6, P. 73–77.
2. Dudenko, O.V. (2002) *Nominative and communicative nature of Ukrainian paremiias* [Nominativna ta komunikativna pryroda ukrajinsjkykh paremij] (Avtoreferat dysertatsii kandydata filologichnykh nauk), Kyiv. 16 p.
3. Sadova H.Yu. (2006) *Semantic and syntactic organization of comparative paremiias* [Semantiko-syntaktychna orhanizatsiia komparativnykh paremii] (Avtoreferat dysertatsii kandydata filologichnykh nauk), Kyiv. 16 p.

4. Sidorkova G.D. (1999) *Pragmatics of paremias: proverbs and sayings as speech acts [Pragmatika paremiy: poslovitsy i pogovorki kak rechevye deystviya]* (Avtoreferat dissertatsii doktora filologicheskikh nauk), Krasnodar, 1999. 53 p.
5. Merzlikina O.V. (2001) *Communicative and pragmatic aspect of the functioning of proverbs in literary texts (based on the works of M. Cervantes) [Komunikatyvno-prahmatychnyi aspekt funktsionuvannia prysliviv u khudozhnikh tekstakh (na materialy tvoriv M. Servantesa)]* (Avtoreferat dysertatsii kandydata filologichnykh nauk), Kyiv, 2001. 14 p.
6. Kalashnyk V.S. (1989) Structural and functional varieties of aphorisms [Strukturno-funktsionalni riznovydy aforyzmiv]. *Kultura slova*. Kyiv. Vol. 36, P. 94–97.
7. Sharmanova N.M. (2006) The category of addressability in the communicative nature of aphorisms [Katehoriia adresantnosti v komunikatyvniy pryrodi aforyzmiv]. *Seriia Filolohiia: Collection of scientific works of V.N. Karazina Kharkiv National University*, Vol. 49, P. 58–61.